

Występowanie sóweczki *Glaucidium passerinum* na Warmii i Mazurach

The occurrence of the Eurasian pygmy owl *Glaucidium passerinum* in the regions of Warmia and Masuria

DAWID CZĄSTKIEWICZ¹, AGNIESZKA SEREDA-CZĄSTKIEWICZ²

¹ 10–089 Olsztyn, ul. J. Iwaszkiewicza 34/9
e-mail: dawid.czastkiewicz@gmail.com

² 19–500 Gołdap, ul. gen. W. Sikorskiego 19
e-mail: sereda.agnieszka@gmail.com

Słowa kluczowe: sóweczka, Warmia i Mazury, liczebność.

W latach 2011–2012 prowadzono poszukiwania sóweczek *Glaucidium passerinum* w większych kompleksach leśnych Warmii i Mazur. W pracy wykorzystano również dostępne źródła literaturowe oraz informacje niepublikowane. Do roku 1993 sóweczkę odnotowano tu zaledwie pięciokrotnie. W latach 2007–2012 stwierdzono ją na ośmiu stanowiskach w okresie lęgowym i kilkanaście razy w okresie pozalęgowym. Najwięcej obserwacji pochodzi z Puszczy Piskiej i Rominckiej. W Puszczy Rominckiej i Lasach Wipsowskich stwierdzono pierwsze lęgi tego gatunku. Liczebność sóweczki na Warmii i Mazurach można oszacować na 3–20 par. Zmiany w rozpoznaniu sytuacji gatunku na opisywanym obszarze w ostatnich latach mogą być spowodowane wzrostem populacji i/lub wzrostem aktywności ornitologów. Nowe tereny mogą zasiedlać ptaki pochodzące zarówno z północy, jak i środkowej Europy. Wzrost liczebności populacji gatunku w obrębie geograficznego zasięgu oraz obecność wielu dogodnych siedlisk i miejsc do gniazdowania pozwalają przypuszczać, że sóweczka zwiększy liczebność na Warmii i Mazurach w najbliższych latach.

Wstęp

Sóweczka *Glaucidium passerinum* zasiedla rozległe kompleksy leśne. Unika lasów liściastych, głównie zasiedlając bory z dominacją świerka. Preferuje drzewostany położone w pobliżu cieków, zbiorników wodnych oraz torfowisk (Mikusek 2001; Sikora i in. 2011). Areał sóweczki w Europie obejmuje głównie Półwysep Skandynawski, Rosję, kraje nadbałtyckie i Białoruś. Zasiedla ona również środkową

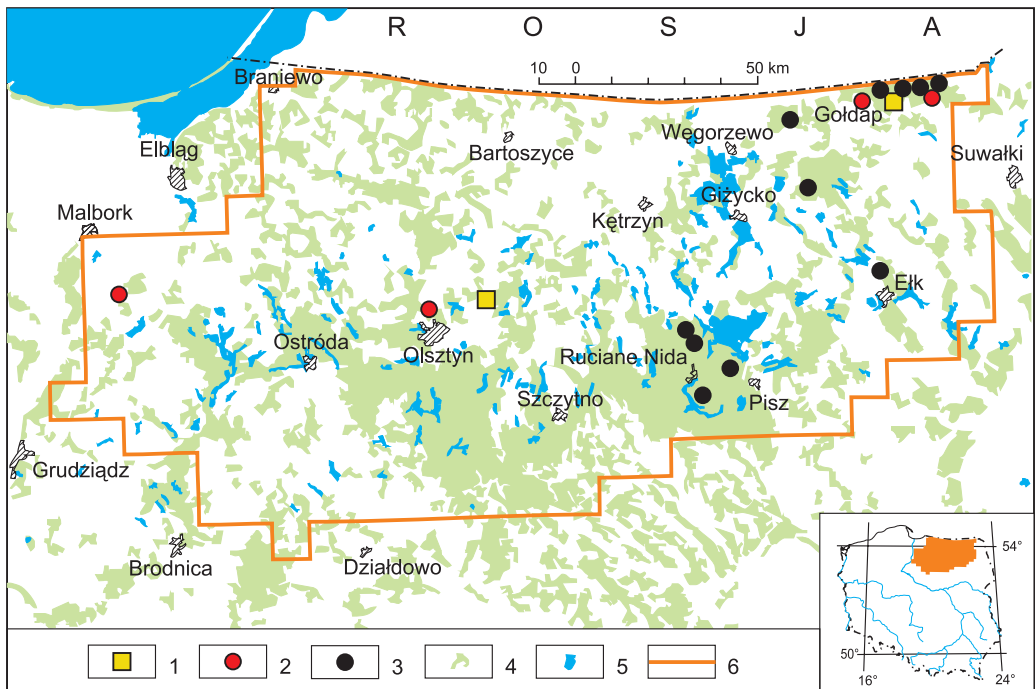
wą część Alp oraz Karpaty. Izolowane stanowiska stwierdzono m.in. w Belgii i Grecji (Mikkola, Sackl 1997). W Polsce sóweczka występuje w Karpatach i Sudetach. Na niżu Polski najliczniejsze populacje zasiedlają Bory Dolnośląskie oraz Puszcze Białowieską (Pugacewicz 1997, Mikusek 2009). Ponadto jej występowanie stwierdzono prawie we wszystkich regionach kraju (np. Tomiałojć, Stawarczyk 2003; Stawarczyk i in. 2007; Sikora i in. 2011). Stan populacji sóweczki w Polsce oceniany był w la-

tach 1985–2004 na 400–500 par (Stawarczyk i in. 2007), ale obecnie jej liczebność szacuje się na co najmniej 500–800 (1000) par, zarówno ze względu na lepsze rozpoznanie legowisk, jak i rzeczywisty wzrost populacji (Anderwald 2014; Zawadzka, Figarski 2013). Jest to gatunek z reguły osiadły podejmujący niewielkie przemieszczenia o charakterze lokalnym. Ptaki z populacji północnoeuropejskich (np. z północnej Skandynawii i Rosji) niekiedy odbywają dalsze, kilkusetkilometrowe wędrówki, mające charakter nalotów (Mikkola 1983; Mebs, Scherzinger 2000).

Celem niniejszej pracy jest podsumowanie dotychczasowych obserwacji sówecki z terenu Warmii i Mazur. Dodatkowo podjęto poszukiwania tej sowy w odpowiednich dla niej siedliskach.

Materiał i metody

W latach 2011–2012 autorzy pracy prowadzili ukierunkowane wyszukiwania stanowisk sówecki na Warmii i Mazurach (w niniejszym opracowaniu w granicach Warmińsko-Mazurskiego Regionu Ornitologicznego o pow. 23 700 km²; ryc. 1), głównie w rozległych kompleksach leśnych, w obrębie których kontrolowano optymalne siedliska tego gatunku. Stopień penetracji poszczególnych obszarów leśnych trudno dokładnie oszacować, jednak zawsze kontrolowano mniejszą część danego kompleksu. Wyjątek stanowi Puszcza Romincka, gdzie sprawdzono większość odpowiednich siedlisk dla tej sowy. Prace terenowe prowadzono wiosną i jesienią z wykorzystaniem stymulacji głosowej.

Ryc. 1. Rozmieszczenie stwierdzeń sówecki *Glaucidium passerinum* na Warmii i Mazurach: 1 – stanowiska lęgowe, 2 – stanowiska historyczne do 1956 roku, 3 – stanowiska od 1993 do końca 2012 roku, 4 – lasy, 5 – zbiorniki wodne, 6 – granica Warmińsko-Mazurskiego Regionu Ornitologicznego

Fig. 1. The distribution of *Glaucidium passerinum* sites in Warmia and Masuria: 1 – breeding sites, 2 – historical sites by 1956, 3 – sites between 1993 and the end of 2012, 4 – forests, 5 – water bodies, 6 – boundaries of the ornithological region of Warmia and Masuria

Ryc. 2. Ptak z pary lęgowej w zachodniej części Puszczy Rominckiej (Puszcza Romincka, 18.03.2012 r., fot. D. Cząstkiewicz)

Fig. 2. A pair of breeding birds in the western part of Romincka Forest (Romincka Forest, 18 March, 2012; photo by D. Cząstkiewicz)

Uwzględniono również dane publikowane oraz informacje niepublikowane. Stwierdzenia sóweczki do roku 2006 podlegały weryfikacji Komisji Faunistycznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego, dlatego w niniejszej publikacji nie uwzględniono obserwacji pochodzących z tego okresu, które nie uzyskały jej akceptacji.

Wyniki

Historyczne stwierdzenia sóweczki dotyczą pojedynczych osobników zdobytych w Puszczy Rominckiej, w Gołdapi oraz w Mikołajkach Pomorskich koło Sztumu (Tischler 1941). Po

drugiej wojnie światowej sóweczkę schwymano w 1956 roku koło Kieźlin pod Olsztynem (Okulewicz 1971). Po długim okresie braku stwierdzeń, sóweczkę ponownie odnotowano w 1993 roku w Puszczy Piskiej, koło miejscowości Krzyże (A. Ryś, Komisja Faunistyczna 1994). Kolejne stwierdzenia dotyczą ptaków kilkakrotnie obserwowanych w roku 2007 w Puszczy Rominckiej oraz jednego osobnika z 2010 roku w Puszczy Piskiej. Począwszy od roku 2011 liczba stwierdzeń sóweczki wzrosła do 7 stanowisk, a w roku 2012 do blisko 20. Obserwacje pochodzące z sezonu lęgowego były znacznie mniej liczne niż z okresu po-

Tab. 1. Stwierdzenia sóweczki na Warmii i Mazurach w latach 1884–2012*Table 1. Sites where the pygmy owl was spotted in the regions of Warmia and Masuria in 1884–2012*

Data Date	Miejsce Site	Liczba ptaków i status Number of birds and status	Źródło informacji Source of data
1884	Mikołajki Pomorskie	1 okaz	Tischler 1941
14.02.1890	Puszcza Romincka	1 okaz	Tischler 1941
25.11.1902	Gołdap	2 okazy	Tischler 1941
grudzień 1956	Kieźliny	1 schwytyany	Okulewicz 1971
12–13.04.1993	Puszcza Piska, Nadl. Maskulińskie	1 samiec	A. Ryś
26.04, 1–2.05.2007	Puszcza Romincka, Nadl. Gołdap	1	K. Siwak, P. Siwak, A. Naruszewicz
jesień 2007	Puszcza Romincka, Nadl. Gołdap	1	K. Siwak, P. Siwak, A. Naruszewicz
maj 2010	Puszcza Piska, Nadl. Maskulińskie	1	B. Kasperczyk
15, 27.08.2011	Puszcza Romincka, Nadl. Gołdap	1	D. Cząstkiewicz, A. Sereda-Cząstkiewicz
27.08, 17.09.2011	Puszcza Romincka, Nadl. Gołdap	1 samiec	D. Cząstkiewicz, A. Sereda-Cząstkiewicz
2.11.2011	Lasy Wipsowskie, Nadl. Wipsowo	1 samiec	D. Cząstkiewicz
20.09–12.10.2011	Puszcza Piska, Nadl. Strzałowo	1	K. Stasiaczek
7.12.2011	Oracze, Nadl. Efk	1	G. Kamiński
9.03.2012	Lasy Wipsowskie, Nadl. Wipsowo	1 samiec	D. Cząstkiewicz, A. Sereda-Cząstkiewicz
24.03.2012	Puszcza Romincka, Nadl. Gołdap	1 para	D. Cząstkiewicz, A. Grajewska, Ł. Kuberski, A. Sereda-Cząstkiewicz, B. Wojtkowski
24.03.2012	Puszcza Romincka, Nadl. Gołdap	1 samiec	D. Cząstkiewicz, A. Sereda-Cząstkiewicz, B. Wojtkowski
28.03–1.04.2012	Lasy Skaliskie, Nadl. Czerwony Dwór	1 samiec	G. Osojca, A. Grajewska
28.03–1.04.2012	Puszcza Borecka, Nadl. Borki	2 samce	Stowarzyszenie Ochrony Sów
9.04.2012	Puszcza Romincka, Nadl. Gołdap	1 samiec	D. Cząstkiewicz
18.03, 30.04, 26.05.2012	Puszcza Romincka, Nadl. Gołdap	para z zajęłą dziuplą	D. Cząstkiewicz, A. Sereda-Cząstkiewicz
4.05.2012	Puszcza Piska, Nadl. Strzałowo	1 samiec	D. Cząstkiewicz
14.05, 2.06.2012	Lasy Wipsowskie, Nadl. Wipsowo	para z zajęłą dziuplą	D. Cząstkiewicz
13.10.2012	Lasy Skaliskie, Nadl. Czerwony Dwór	1 samiec	D. Cząstkiewicz, A. Sereda-Cząstkiewicz
21.10.2012	Lasy Skaliskie, Nadl. Czerwony Dwór	1 samiec	S. Czernek
jesień 2012	Puszcza Piska, Nadl. Strzałowo	7 miejsc obserwacji	K. Stasiaczek

łęgowego. W Puszczy Rominckiej sóweczka została stwierdzona na 5 stanowiskach (ryc. 2), w Puszczy Boreckiej na dwóch i na jednym w Lasach Wipsowskich, Puszczy Piskiej i Lasach Skaliskich (tab. 1, ryc. 1).

Pierwszy łęg sóweczki na Warmii i Mazurach stwierdzono w Puszczy Rominckiej – 30 kwietnia 2012 roku znaleziono zasiedloną dziuplę łęgową, natomiast 26 maja zaobserwowano pod nią skorupki jaj oraz dwa dorosłe ptaki przy otworze dziupli. Drugi łęg odnotowano w Lasach Wipsowskich koło Barczewa, gdzie 14 maja 2012 roku również wykryto zajęłą dziuplę i 2 czerwca znaleziono skorupki jaj pod dziuplą, a z otworu dziupli wyglądał dorosły ptak (ryc. 3, 4).

Stanowiska sóweczki stwierdzone przez autorów najczęściej znajdowały się w borach sosnowo-świerkowych, w borach sosnowych z dużym udziałem świerka w drugim piętrze drzewostanu oraz borach bagiennych. W rewirach sóweczek siedliska były urozmaicone, głównie przez fragmenty olsów, torfowisk wysokich, zbiorników i cieków.

Liczebność i potencjalne miejsca występowania sóweczki na Warmii i Mazurach

W związku z ze wzrostem liczebności tego gatunku w Polsce (Mikusek 2001), w następnych latach można się spodziewać nowych stwierdzeń sóweczki na Warmii i Mazurach. Populację

►► Ryc. 3. Dziupła lęgowa na stanowisku w Lasach Wipsowa (Lasy Wipsowskie, pow. olsztyński, 14.05.2012 r.; fot. D. Cząstkiewicz)

Fig. 3. The breeding hollow at the site in Wipsowo Forest (Wipsowo Forest, the District of Olsztyn, 14 May, 2012; photo by D. Cząstkiewicz)

▼ Ryc. 4. Osobnik z jesennego stanowiska w Lasach Wipsowskich (Lasy Wipsowskie, 3.10.2012 r.; D. Cząstkiewicz)

Fig. 4. A specimen at the autumn site in Wipsowo Forest (Wipsowo Forest, 3 October, 2012; photo by D. Cząstkiewicz)

lęgowa sóweczki na tym terenie szacuje się aktualnie na 3–20 par, jednak ocena ta może być zaniżona ze względu na słabe rozpoznanie występowania gatunku. Sóweczka mogła być lęgowa w obecnych granicach Warmii i Mazur już dawniej. Tischler (1941) podaje parę lęgową w 1855 roku tuż za obecną granicą Polski, w Obwodzie Kaliningradzkim, koło miejscowości Żeleznodorożnyj. Wykrycie w ostatnich latach wielu nowych stanowisk sóweczki na Warmii i Mazurach może wynikać z faktycznego wzrostu liczebności tego gatunku. Przykładowo, w Puszczy Rominckiej, pomimo prowadzenia badań nad awifauną lęgową tego terenu (Górecki 2000) i dokładnych badań liczebności sów (Osojca 2004), nie odnotowano obecności sóweczki. W latach 2011 i 2012 stwierdzoną ją w miejscach, gdzie uprzednio jej nie notowano w latach 1998–2002 podczas kontrolowania tych obszarów (G. Osojca – inf. ustna). Wykrycie nowych stanowisk może się także wiązać z podjęciem poszukiwań tego gatunku czy być efektem nalotu ptaków z północy, przypuszczalnie w następstwie srogiej zimy 2009/2010 w północnym areale występowania sóweczki, a jednocześnie nie można wykluczyć ekspansji populacji środkowoeuropejskiej (Sikora i in. 2010).

Rozległe kompleksy leśne Warmii i Mazur stanowią miejsce sprzyjające dla tego gatunku. Najliczniej zasiedlanym obszarem przez sóweczki jest przypuszczalnie Puszcza Piska, w której dominują bory sosnowe z dużym udziałem świerka. Dogodne warunki dla gatunku występują również w Puszczech: Rominckiej, Boreckiej, Napiwodzko-Ramuckiej oraz w La-

sach Skaliskich, Wipsowskich oraz w Nadleśnictwie Wichrowo między Lidzbarkiem Warmińskim, Ornetą i Dobrym Miastem.

Uwagi końcowe

Wbrew dawniejszym informacjom z literatury fachowej, iż sóweczka w Europie Środkowej jest gatunkiem osiadłym, wyniki obrączkowań wskazują na podejmowanie wędrówek (Mebs, Scherzinger 2000). Według Aderwalda (2014), samce na niżu okupują terytoria przez cały rok, ale w zimie przemieszczają się w jego obręb w poszukiwaniu pokarmu na skraje lasów oraz w okolice zabudowań i sadów. Odległość osiedlania się sóweczek od miejsc urodzenia (tzw. dyspersja młodych) jest różna dla samców i sa-

mic. Na podstawie obrączkowania ptaków w Turynii udokumentowano, iż samce zasiedlają dziuple odległe średnio o 11,6 km od miejsca urodzenia (maksymalna odległość 46 km), natomiast samice przemieszczają się przeciętnie na większą odległość (16,8 km; maksymalnie 82 km). Niemal wszystkie samce pozostawały wierne swemu terytorium przez cały rok, a część samic opuszczała swój pierwszy rewir i ponownie się przemieszczała (Wiesner 1992).

Podziękowania

Dziękujemy za udostępnienie informacji o stwierdzeniach sóweczki. Dane przekazali: Szymon Czernek, Krzysztof Stasiacek, Marian Szymkiewicz, Anna Naruszewicz, Grzegorz Osojca, Grzegorz Kamiński i Sławomir Rubacha.

PIŚMIENNICTWO

- Anderwald D. 2014. Podręcznik najlepszych praktyk ochrony sów. Centrum Koordynacji Programów Środowiskowych, Warszawa.
- Górecki G. 2000. Porównanie awifauny Puszczy Rominckiej na tle zmian środowiska na przestrzeni ostatnich 60-ciu lat. Zakład Ekologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa (praca magisterska).
- Komisja Faunistyczna 1994. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w 1993 roku. Raport nr 10. Notatki Ornitologiczne: 35: 331–346.
- Mebs T., Scherzinger W. 2000. Die Eulen Europas: Biologie, Kennzeichen, Bestände. Kosmos Verlag, Stuttgart.
- Mikkola H., Sackl P. 1997. Pygmy Owl *Glaucidium passerinum*. W: Hagemeyer E.J.M., Blair M.J. (red.). The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T&AD Poyser, London: 406–407.
- Mikusek R. 2001. Biologia rozrodu i występowanie sóweczki (*Glaucidium passerinum*) w Górach Stołowych. Notatki Ornitologiczne 42: 219–231.
- Mikusek R. 2009. Sóweczka *Glaucidium passerinum*. W: Chylarecki P., Sikora A., Ceniań Z. (red.). Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny dotyczący gatunków chronionych Dyrektywa Ptasia. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Warszawa: 451–458.
- Okulewicz J. 1971. Ptaki miasta Olsztyna i okolic. Acta Ornithologica 13: 127–172.
- Osojca G. 2004. Liczebność i wybiórczość siedliskowa sów *Strigiformes* w Puszczy Rominckiej w latach 1998–2002. Notatki Ornitologiczne 45: 13–20.
- Pugacewicz E. 1997. Ptaki lęgowe Puszczy Białowiejskiej. Północno-Podlaskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Białowieża.
- Sikora A., Kotlarz B., Bela G., Jędro G. 2011. Występowanie sóweczki *Glaucidium passerinum* na Pomorzu i metody jej wykrywania. Ptaki Pomorza 2: 17–34.
- Stawarczyk T., Mikusek R., Domaszewicz A. 2007. Sóweczka *Glaucidium passerinum*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań: 268–269.
- Tischler F. 1941. Die Vögel Ostpreußens und seiner Nachbargebiete. I. Königsberg/Berlin.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Wiesner J. 1992. Dismigration und Verbreitung des Sperlingskauzes in Thüringen. Naturschutzreport 4: 62–66.
- Zawadzka D., Figarski T. 2013. Sóweczka *Glaucidium passerinum*. W: Zawadzka D., Ciach M., Figarski T., Kajtoch Ł., Rejt Ł. (red.). Materiały do wyznaczenia i określania stanu zachowania siedlisk ptasich w obszarach specjalnej ochrony ptaków Natura 2000. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Warszawa: 234–238.

SUMMARY

Chrońmy Przyrodę Ojczystą 71 (1): 28–34, 2015

Cząstkiewicz D., Sereda-Cząstkiewicz A. The occurrence of the Eurasian pygmy owl *Glaucidium passerinum* in the regions of Warmia and Masuria

In 2011–2012, a search for Eurasian pygmy owls was carried out in large forests of Warmia and Masuria regions. Available literature sources and unpublished information were used in this search. By 1993, the pygmy owl was spotted in the study area only five times. In 2007–2012, the owl was found at eight sites in the breeding season and several times in the non-breeding season. Most observations took place in Romincka and Piska Forests. The first hatching of these species was observed in Romincka Forest and Wipsowo Forest. The number of pygmy owls in the regions of Warmia and Masuria can be estimated at 3–20 couples. Changes in the recognition of the situation of these species in the study area in recent years may be caused by the population growth and/or increased activity of ornithologists. The new areas may be colonized by birds from both the northern and central parts of Europe. The increase in the population size of these species within the geographical range and the presence of a number of suitable habitats and nesting places indicate that the number of Eurasian pygmy owls will increase in the regions of Warmia and Masuria in the next few years.